

Sự thanh lịch như nơi trú ẩn trước nỗi đau cuộc đời

Ý nghĩa của vẻ đẹp trong tác phẩm của Nguyễn Thanh Bình (1954)"

Buổi Chiều, 130x100cm, Sơn dầu trên toan, 2023. Nguyễn Thanh Bình

Thời thanh xuân

Triển lãm này tại Vietnam Art House ở La Hay giới thiệu nhiều tác phẩm tiêu biểu của họa sĩ Việt Nam Nguyễn Thanh Bình. Sinh năm 1954, cuộc đời của ông Bình chịu ảnh hưởng sâu sắc bởi các sự kiện chính trị và quân sự của quá trình phi thực dân hóa cũng như cuộc chiến tranh tại Việt Nam. Năm 1954, quân đội Pháp trong nỗ lực duy trì ách đô hộ tại Việt Nam đã bị lực lượng cộng sản và các chiến sĩ yêu nước Việt Nam đánh bại tại thị xã Điện Biên Phủ, buộc họ phải rút quân về nước. Giữa bối cảnh Chiến tranh Lạnh đang ở đỉnh điểm, Mỹ đã thay thế Pháp tiếp tục can thiệp nhằm giữ Việt Nam thuộc về "phe" phương Tây. Như một sự kiện lịch sử ai cũng rõ, điều này đã dẫn đến một cuộc chiến tranh tàn khốc và hủy diệt, chia cắt đất nước thành miền Bắc xã hội chủ nghĩa và miền Nam chống cộng. Sự chia cắt này buộc nhiều người Việt Nam phải đưa ra những lựa chọn đầy đau đớn. Gia đình ông Bình vốn có gốc gác ở miền Nam, ông bà của ông là những người giàu có và tri thức. Dù vậy, họ vẫn ủng hộ cuộc nổi dậy chống thực dân Pháp. Cha của ông Bình sau đó đã phát triển sự nghiệp và trở thành đại sứ của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa do Chủ tịch Hồ Chí Minh thành lập. Bản thân ông Bình, khi đang học năm cuối Cao đẳng nghệ thuật tại Hà Nội, không hề có động lực ra trận để chiến đấu với quân đội miền Nam – lực lượng đang phải chận vật chống đỡ sau khi quân đội Mỹ rút khỏi đất nước vào năm 1973. Thế nhưng, mẹ ông đã thôi thúc ông nhập ngũ, bởi bà coi đó là nghĩa vụ đúng đắn duy nhất đối với một người con sinh ra trong gia đình có truyền thống làm cán bộ miền Bắc. Ông Bình đã chứng kiến nhiều đồng đội ngã xuống nhưng bản thân ông lại sống sót sau cuộc chiến một cách thần kỳ. Chiến tranh đã khiến ông cảm nhận sâu sắc sự vô nghĩa của mọi điều, và ông cũng thường xuyên xảy ra xung đột với các cấp trên của mình. Rõ ràng, giai đoạn này đã để lại một tầm ảnh hưởng sâu sắc, theo suốt cuộc đời cũng như trong tư tưởng và các sáng tác nghệ thuật của ông.

Ảnh: Ông Nguyễn Thanh Hà, Đại sứ VNDCCH tại Tiệp Khắc và Hungary, đón chủ tịch Hồ Chí Minh thăm Praha 1957.

(Nguồn: tư liệu gia đình HS Nguyễn Thanh Bình)

HS Nguyễn Thanh Bình đã có nhiều lần được gặp Chủ tịch Hồ Chí Minh, ảnh chụp năm 1957 tại Praha.

(Nguồn: tư liệu gia đình HS Nguyễn Thanh Bình)

Sự giao thoa Đông – Tây trong nghệ thuật Việt Nam

Cũng như phần lớn các nghệ sĩ ở Việt Nam thời hậu chiến, cuộc sống của một họa sĩ đối với ông Bình vô cùng gian truân. Đất nước khi đó còn nghèo nàn, lại thêm lệnh cấm vận kinh tế quốc tế khiến tình hình càng trở nên ngặt nghèo hơn. Những hạn

chế về mặt chính trị đối với giới nghệ sĩ cũng rất khắt khe: không một tác phẩm mang tính phê phán nào được phép xuất hiện. Dù vậy, ông Bình đã lựa chọn không cống hiến tài năng của mình cho các tác phẩm mang tính tuyên truyền vốn là yêu cầu bắt buộc đối với các nghệ sĩ thời bấy giờ. Thay vào đó, ông lặng lẽ phát triển một phong cách của riêng mình và giới hạn chủ đề sáng tác trong những đề tài tưởng chừng như vô hại: hoa lá, phụ nữ và nữ sinh, tranh tĩnh vật, cùng các vũ công và nhạc công. Chúng ta sẽ quay lại các chủ đề này sau, và trước hết, hãy cùng nhìn cận cảnh vào những yếu tố đã định hình nên phong cách của ông. Bản thân họa sĩ Bình cũng chia sẻ nhiều điều về các tác phẩm của mình. Ông lấy cảm hứng từ truyền thống thơ haiku của Nhật Bản: truyền tải một thông điệp trọn vẹn trong một thể thơ cực kỳ cô đọng. Đó là nghệ thuật lược bỏ mọi sự bề nổi, phù phiếm. Khi chuyển dịch tư duy này sang hội họa, nó đồng nghĩa với việc tìm kiếm sự biểu đạt tối đa bằng những phương tiện tối thiểu.

Từ năm 1965 đến năm 1972, ông theo học tại Trường Cao đẳng Mỹ thuật Việt Nam tại Hà Nội. Ông nhập ngũ từ năm 1972 đến năm 1978, sau đó quay trở lại trường cũ. Từ năm 1978, ông theo học tại Trường Đại học Mỹ thuật Thành phố Hồ Chí Minh và tốt nghiệp năm 1983. Tại đây, ông chuyên sâu về chất liệu sơn dầu. Tranh sơn dầu hầu như là một khái niệm xa lạ tại Việt Nam cho đến khi người Pháp tới vào thế kỷ 19 và thành lập Trường Mỹ thuật Đông Dương (École des Beaux Arts de l'Indochine) tại Hà Nội vào đầu những năm 20 của thế kỷ 20. Điều thú vị là người Pháp đã xây dựng một hệ thống giáo dục nghệ thuật kết hợp các phong cách và kỹ thuật phương Tây, đồng thời cùng lúc đó, họ rất chú trọng khuyến khích sinh viên học hỏi từ các truyền thống lâu đời của thế hệ đi trước. Khi người Pháp đã rời đi từ lâu, danh tiếng của Trường Mỹ thuật Đông Dương vẫn vẹn nguyên không hề suy giảm, và các giảng viên Việt Nam – những người từng được đào tạo bởi thế hệ người Pháp – đã tiếp tục giáo dục các thế hệ họa sĩ sau này cho đến tận thời kỳ hậu chiến. Trên thực tế, điều này đã tạo nên một đặc điểm điển hình của mỹ thuật Việt Nam: sự kết hợp các tầm ảnh hưởng từ cả phương Đông và phương Tây. Từ phương Tây, chất liệu sơn dầu đã được tích hợp vào nghệ thuật Việt Nam, tương tự với các chủ đề như tranh khỏa thân (nữ giới) và tranh phong cảnh. Từ phương Đông, đó là sự nghiên cứu tập trung vào hoa lá, việc khắc họa hình ảnh những người phụ nữ và trẻ em trong trang phục truyền thống đầy thanh lịch. Sự tiết chế phương tiện biểu đạt đến mức đáng kinh ngạc trong các thể hiện nghệ thuật cũng là một di sản phương Đông, có mối liên hệ rõ rệt với nghệ thuật thư pháp. Những chất liệu này đã mang đến một nền nghệ thuật đầy quyến rũ, chạm đến trái tim của đông đảo những người yêu nghệ thuật.

HS Nguyễn Thanh Bình trong quân ngũ 1972.
(Nguồn: tư liệu HS Nguyễn Thanh Bình)

*HS Nguyễn Thanh Bình trong studio
Nguồn: tư liệu của HS.*

Sự tao nhã và cái đẹp

Nhìn bề ngoài, các tác phẩm của Nguyễn Thanh Bình hoàn toàn khớp với những mô tả kể trên – vốn là những gì người nước ngoài thường hình dung về phần lớn nền mỹ thuật Việt Nam. Đó là nét tao nhã, sự duyên dáng, cái đẹp, những gam màu trầm dịu và nhẹ nhàng, những chủ đề truyền thống không mang vết dấu chính trị, mang đậm hương sắc phương Đông nhưng vẫn mở ra một lối tiếp cận cho người xem phương Tây. Tuy nhiên, chính cái “lý do” đằng sau lựa chọn của họa sĩ Bình về những gì ông vẽ và cách ông thể hiện chúng mới là điều khiến tác phẩm của ông trở nên nổi bật. Những chủ đề ông chọn bắt nguồn từ chính cuộc sống của riêng ông: người vợ, cô con gái (một vũ công ba-lê), tình yêu dành cho các giá trị truyền thống của quê hương và dành cho âm nhạc. Đối với ông Bình, vẽ đẹp bình dị của những chủ đề này không hề tầm thường: chúng chính là một chốn dung thân trước những sự tàn khốc đầy ám ảnh mà ông đã trải qua trong những năm tháng tuổi trẻ. Sự tao nhã, nét hài hòa và cái đẹp – những điều mà ông vẫn hạnh phúc khi có thể nhìn ra bất chấp những nỗi đau của riêng mình – chính là cách ông biểu đạt niềm khao khát về một thế giới tốt đẹp hơn. Vì lẽ đó, người ta có thể nói rằng sự tao nhã, nét hài hòa và cái đẹp không chỉ đơn thuần là một chốn dung thân. Chúng tạo nên một thành trì kiên cố giữa một thế giới đầy rẫy sự bất hòa và bạo lực. Một thế giới mà tất cả chúng ta đều thấu rõ. Điều này lý giải vì sao giá trị của cái đẹp lại được công nhận trên toàn thế giới. Đó vừa là một sự an ủi, vừa là một lời hứa hẹn.

Ngày Lễ, 100x100cm, Sơn dầu trên toan, 2026. Nguyễn Thanh Bình

Drs. Erik Lips

Nhà sử học và Nhà nghiên cứu lịch sử mỹ thuật

Erik Lips nguyên là Giám tuyển của bảo tàng No Hero từ 2020 đến 2025.

Vietnam Art House (VAH)

Laan van Meerdervoort 89, 2517 AT, The Hague, The Netherlands

T: +31 70 2110029, E: vah@VietnamArtHouse.com, I: www.vietnamarthouse.com